Noční cirkus

ERIN MORGENSTERNOVÁ

„ÚŽASNÁ A OKOUZLUJÍCÍ KNIHA."

Audrey Niffeneggerová

Noční cirkus

ERIN MORGENSTERNOVÁ

PŘEKLAD RADOVAN ZÍTKO

ARGO

Ukázka knihy z internetového knihkupectví www.kosmas.cz

OČEKÁVÁNÍ

Cirkus přijede bez varování.

Nepředcházejí mu žádná oznámení, na sloupy ani na reklamní plochy uprostřed města nikdo nevyvěsí plakáty, v místních novinách o něm není zmínky, o inzerci nemluvě. Jednoduše se objeví tam, kde včera ještě nebyl.

Do výše se tyčí černobíle pruhované stany, nikde ani vidu po zlaté či karmínové. Vyjma okolních stromů a travnaté plochy není na dohled jiná barva. Černé a bílé pruhy proti šedé obloze: nespočetné stany nejrůznějších tvarů a velikostí, které v bezbarvém světě uzavírá zdobný kovaný plot. Dokonce i to málo ze země mezi stany, co se dá zahlédnout zvnějšku, je buď černé, nebo bílé, natřené, nebo poprášené, nebo upravené pomocí nějakého jiného cirkusového triku.

Jenže otevřeno nemají. Zatím ještě ne.

O cirkusu se ve městě všichni dozvědí během několika hodin. Do odpoledne se zpráva rozšíří i do řady okolních měst. Šeptanda je účinnější způsob inzerce než tištěná slova s vykřičníky v papírových brožurkách nebo na plakátech. Náhlý příjezd tajuplného cirkusu, to je úchvatná, neobvyklá zpráva. Lidé žasnou nad ohromující výškou největších stanů. S otevřenými ústy hledí na hodiny umístěné v bráně, které nikdo nedokáže řádně popsat.

A na černou ceduli s bílými písmeny, jež z brány visí a na níž stojí:

Otevírá se za soumraku
Zavírá se za úsvitu

„Co to je za cirkus, který je otevřený jenom v noci?“ ptají se lidé. Nikdo na to neumí dát správnou odpověď, ale přesto se před bránou s příchodem soumraku shromáždí nemalý dav diváků.

Vy jste samozřejmě mezi nimi. Přemohla vás zvědavost, jak už to tak se zvědavostí bývá. Stojíte v řídnoucím světle, šálu kolem krku máte vytaženou nahoru proti chladnému večernímu větru a čekáte, abyste na vlastní oči viděl, jaký druh cirkusu bude otevřený až po západu slunce.

Pokladna, která je jasně vidět za bránou, je zamřížovaná a zavřená. Mezi stany panuje klid, až na drobné záchvěvy, jak se do látky opírá vítr. Jediné, co se za plotem cirkusu pohybuje, jsou hodiny, které tikáním odměřují plynoucí minuty – pokud se ovšem na takové sochařské veledílo dá název hodiny použít.

Všechno vypadá opuštěné a prázdné. Ale máte pocit, že s večerním větrem přicházejí i závany karamelu, které se skrývají pod ostrou vůní podzimního listí. Jako by zpod okrajů zimy vyčnívala určitá nasládlost.

Slunce zcela zmizí za obzor a začne se opravdu stmívat. Lidé kolem vás jsou čím dál neklidnější z dlouhého čekání, ve vaší blízkosti přešlapuje moře chodidel, ozývá se mumlání o tom, zda od tohoto podniku neupustit a nenajít si jiné místo, kde by se dal strávit večer a kde by bylo tepleji. Sám zvažujete odchod, když se to stane.

Nejdříve se ozve jakési lupnutí. Kvůli větru a hovoru je sotva slyšet. Měkký zvuk, jako by se v konvici užuž měla začít vařit voda. Pak se rozsvítí světlo.

Všude na stanech začnou poblikávat světýlka, jako by celý cirkus pokryly nebývale jasné světlušky. Čekající dav tuto ukáz-

ku osvětlení odmění náhlým tichem. Kdosi blízko vás zalapá po dechu. Nějaké dítě při pohledu na světla radostně zatleská.

Když jsou osvětleny všechny stany a jiskří proti noční obloze, objeví se nápis.

Ve vrcholku brány, schované mezi železnými kudrlinkami, ožijí další světlušky. Když se rozzáří, lupne to v nich a u několika se objeví sprška jasných bílých jisker a obláček kouře. Lidé nejblíž u brány udělají několik kroků vzad.

Zpočátku to vypadá jako náhodné seskupení světýlek. Ale s tím, jak se jich rozsvěcí stále víc, začíná být jasné, že jsou předem seřazená jako písmena. Nejdřív je možné poznat *C*, pak následují další. Malé *q*, což je zvláštní, a několik *e*. Když se s lupnutím rozsvítí poslední žárovka a rozptýlí se kouř a jiskry, dá se konečně přečíst, co je nad bránou tak propracovaným, světelným způsobem napsáno. Nakloníte se doleva, abyste lépe viděl, a čtete:

Cirque des Rêves

Někteří lidé v davu se vědoucně usmívají, ostatní se mračí a tázavě se dívají na své sousedy. Jedno dítě kousek od vás zatahá matku za rukáv a prosí ji, aby mu to vysvětlila.

„Cirkus snů," odpoví máma. Děvčátko se potěšeně usměje.

Železná brána se zachvěje a odemkne, zřejmě sama od sebe. Její křídla se rozlétnou ven a zvou dav dovnitř.

Nyní je cirkus otevřený.

Nyní můžete vstoupit.

Ukázka knihy z internetového knihkupectví www.kosmas.cz

ČÁST PRVNÍ

PRIMORDIUM

Celý *Cirque des Rêves* je tvořen řadou kruhů. Snad se tím vzdává hold původu slova „cirkus“, jež je odvozeno od řeckého *kirkos*, tedy kruh či prstenec. V historickém smyslu se na cirkus podobným způsobem odkazuje mnohokrát, avšak v tomto případě se sotva jedná o tradiční cirkus. Tento cirkus nemá uvnitř jediného stanu uzavřené další kruhy, ale skládá se ze skupinek stanů podobných pyramidám, z nichž některé jsou velké a jiné poměrně malé. Stojí uprostřed kruhových cestiček a obepíná je kruhový plot. Vše tam tvoří smyčky a vše je nepřetržité.

FRIEDRICK THIESSEN, 1892

Snílek je člověk, který správnou cestu nalezne pouze za měsíčního světla – a za trest spatří úsvit dříve než všichni ostatní.

OSCAR WILDE, 1888

NEOČEKÁVANÁ ZÁSILKA

NEW YORK, ÚNOR 1873

Muž, v programu uváděný jako kouzelník Prospero, dostává přes divadelní kancelář nepřeberné množství korespondence, ale tohle je první obálka, v níž mu přišel dopis na rozloučenou, a je také první, kterou obdržel pečlivě připnutou na kabátek pětileté holčičky.

Právník, který ji do divadla přivádí, odmítá přes ředitelovy námitky podat vysvětlení, dotkne se krempy klobouku a s pouhým pokrčením ramen dívenku co nejrychleji opouští.

Ředitel divadla pozná, pro koho je děvče určené, aniž by musel obálku otevírat. Jasné oči, které hledí zpod hustých, nepoddajných hnědých kadeří, jsou menší a širší verzí očí kouzelníka Prospera.

Vezme ji za ruku a její prstíky se mu volně svezou z dlaně. Kabátek si odmítá svléknout, třebaže v divadle je horko, a na dotaz proč pouze neoblomně zavrtí hlavou.

Ředitel holčičku odvede k sobě do kanceláře, protože neví, co jiného si s ní počít. Posadí ji na nepohodlnou židli pod řadou zarámovaných plakátů na představení, která už proběhla, mezi krabice s lístky a stvrzenkami, a ona ani nedutá. Přinese jí šálek čaje s jednou kostkou cukru navíc, ale nápoj zůstane na desce stolu a vychladne, aniž se ho dotkla.

Dívka se na židli nehýbá, dokonce se ani nevrtí. Má ruce složené v klíně a je naprosto tichá. Pohled upírá dolů a míří jím na boty, kterým chybí jen kousek, aby dosáhly na podlahu. Na jedné

špičce je maličké odřené místo, ale tkaničky jsou zavázané na dokonalé mašle.

Zapečetěná obálka visí na jejím kabátku z druhého knoflíku odshora až do chvíle, kdy dorazí Prospero.

Zaslechne ho ještě předtím, než se otevřou dveře, jeho těžké kroky se rozléhají po chodbě a jsou v naprostém protikladu k uvážlivým krůčkům ředitele, jenž se mezitím několikrát vzdálil a znovu se vrátil, potichu jako kočka.

„Přišla vám i jedna… zásilka," řekne ředitel, když otevírá a uvádí ho do přeplněné kanceláře, načež se vytratí, aby se mohl věnovat dalším divadelním záležitostem, a také proto, že nemá chuť stát se svědkem toho, co nadcházející setkání přinese.

Kouzelník se štůskem dopisů v jedné ruce a v černém sametovém plášti, jejž lemuje křiklavě bílé hedvábí a který v kaskádách přepadává za ním, přejíždí kancelář pohledem a očekává nějakou krabici zabalenou do papíru či dřevěnou bedýnku. Teprve když ono děvčátko vzhlédne a zadívá se na něj jeho vlastníma očima, uvědomí si, k čemu se slova ředitele divadla vlastně vztahovala.

V bezprostřední reakci na setkání s dcerkou kouzelník Prospero prostě utrousí: „Krucinál."

Děvčátko svou pozornost zaměří znovu na špičky vlastních bot.

Kouzelník za sebou zavře dveře, štůsek dopisů upustí na desku stolu vedle šálku čaje, který nabídl holčičce ředitel, a podívá se na ni.

Strhne jí obálku z kabátku tak, že špendlík dál pevně drží na knoflíku.

Obálka je sice nadepsaná pseudonymem a adresou divadla, ale v dopise ho pisatel oslovuje „Hectore Bowene", jeho vlastním jménem.

Přehlédne obsah psaní, ale ať si autor přál zanechat jakýkoli citový dopad, naprosto selhal. Kouzelník se pozastaví jen nad jedinou skutečností, které přikládá váhu: že toto děvče, jež teď

Ukázka knihy z internetového knihkupectví www.kosmas.cz

zůstane v jeho péči, je nade vši pochybnost jeho vlastní dcera a že se jmenuje Celia.

„Měla ti dát jméno Miranda," uchechtne se směrem k děvčátku muž známý jako kouzelník Prospero. „Řekl bych, že nebyla tak chytrá, aby ji to napadlo."

Děvčátko se na něj znovu zadívá. Tmavé oči pod lokýnkami se přimhouří.

Šálek na stole se začne třást. Klidná hladina se najednou zčeří a glazurou projedou chvějící se prasklinky, načež se nádoba rozpadne na střepy květovaného porcelánu. Studený čaj vyplní podšálek, překape na podlahu a na leštěném dřevě po sobě zanechá lepkavé cestičky.

Kouzelníkovi zmizí úsměv ze rtů. Zamračeně pohlédne zpátky ke stolu a rozlitý čaj začne prosakovat z podlahy opět nahoru. Popraskané, rozbité úlomky se zvedají a formují se kolem tekutiny, dokud šálek není znovu v celku a do vzduchu z něj nestoupají jemné spirály páry.

Děvče hledí na šálek s vytřeštěnýma očima.

Hector Bowen vezme do ruky v rukavici obličej své dcerky, podrobí zkoumání její výraz, pak ji pustí a jí po jeho prstech zůstanou na tvářích dlouhé rudé skvrny.

„Mohla bys být zajímavá," řekne. Dívka neodpoví.

V nadcházejících týdnech se ji několikrát pokusí přejmenovat, ale ona na jiné oslovení, než je jméno Celia, nereaguje.

O několik měsíců později, jakmile se kouzelník rozhodne, že je připravená, napíše svůj vlastní dopis. Nepřipojí k němu žádnou adresu, ale psaní se navzdory tomu bezpečně dostane na místo určení, za oceán.

GENTLEMANSKÁ SÁZKA

LONDÝN, ŘÍJEN 1873

Dnes večer se naposledy koná jedno velmi vyhledávané představení. Kouzelník Prospero už po nějaký čas nepoctil londýnské jeviště svou návštěvou, vstupenky bylo možné objednat pouze na jeden týden a odpolední představení se nekonala.

Lístky, třebaže za přemrštěné ceny, se vyprodaly poměrně rychle a divadlo je dnes přeplněné, spousta žen má po ruce vějíř, aby si ovívaly hluboké výstřihy a zaháněly tím těžké horko, které i navzdory venkovnímu podzimnímu chladu prostupuje vzduch.

V jeden okamžik během večera se ze všech vějířů najednou stanou malí ptáčci, kteří za bouřlivého potlesku v jediném hejnu zakrouží divadlem. Když se do jednoho vrátí a jako hezky složené vějíře spadnou do klína svým majitelkám, aplaus jen nabude na hlasitosti, i když některé divačky jsou natolik ohromené, že tleskat nemohou: překvapeně obracejí vějíře z per a krajek v rukou a o vedro už se vůbec nezajímají.

Muž v šedém obleku, jenž sedí v lóži na levé straně, se k potlesku nepřipojí. Ne tentokrát a ani po žádném z triků během celého večera. Upřeným, soustředěným pohledem, který v průběhu představení ani jednou nezakolísá, sleduje muže na jevišti. Jednou jedinkrát nezvedne ruce v rukavicích, aby zatleskal. Dokonce ani nepozvedne obočí nad kousky, které u zbytku uchváceného obecenstva vyvolávají aplaus, lapání po dechu či občasné výkřiky překvapení.

Jakmile představení skončí, muž v šedém obleku se snadno proplete mezi shromážděnými mecenáši ve foyer. Bez povšimnutí proklouzne dveřmi zakrytými závěsem do zákulisí k šatnám. Jevištní technici a kostymérky na něj maximálně krátce pohlédnou.

Na konci chodby zaklepe stříbrnou špičkou vycházkové hole na dveře.

Ty se samy od sebe rozlétnou a odhalí zaneřáděnou šatnu lemovanou zrcadly: každé z nich odráží jiný pohled na Prospera.

Frak má halabala přehozený přes sametové křeslo a vesta mu visí rozepnutá na krajkové košili. Cylindr, který hrál důležitou roli při představení, visí na nedalekém stojanu na klobouky.

Na jevišti vypadal mladší, jeho věk zastírala záře světel na rampě a vrstvy líčidel. Obličej v zrcadlech je plný vrásek a kouzelníkovy vlasy jsou silně prošedivělé. Ale úšklebek, který se mu objeví na tváři, jakmile spatří muže ve dveřích, v sobě má i něco mladistvého.

„Lezlo ti to na nervy, nemám pravdu?“ zeptá se přízračně šedého odrazu, aniž by se otočil od zrcadla. Kapesníkem, kdysi snad bílým, si z obličeje setře silný zbytek pudru.

„I já tě rád vidím, Hectore,“ řekne muž v šedém obleku a tiše za sebou zavře dveře.

„Opovrhoval jsi každou minutou, bezpochyby,“ zasměje se Hector Bowen. „Sledoval jsem tě, nepokoušej se to popřít.“

Obrátí se a napřáhne ruku, kterou muž v šedém obleku nepřijme. Nato Hector pokrčí rameny a dramaticky zamává prsty směrem k protější stěně. Sametové křeslo vyklouzne z rohu přeplněného kufry a šátky, frak se z něj při tom vznese jako stín a poslušně se pověsí do skříně.

„Prosím, posaď se,“ řekne Hector. „Ale bojím se, že není tak pohodlné jako křesla nahoře.“

„Nemůžu říct, že bych schvaloval takové exhibice," řekne muž v šedém obleku, sundá si rukavice, a než si sedne, opráší jimi sedák křesla. „Vydávat manipulace za triky a iluze. Vybírat vstupné."

Hector hodí kapesník od pudru na stůl, kde leží poházené štětečky a plechovky s líčidly.

„Nikdo ze zdejších diváků ani na vteřinu neuvěří tomu, že to, co tam dělám, je skutečné," řekne a vágně zagestikuluje směrem k jevišti. „V tom je ta krása. Viděl jsi ty vynálezy, které ti *kouzelníci* sestavují jen proto, aby se jim podařila i ta nejvšednější čísla? Je to hromada ryb pokrytá peřím, která se snaží přesvědčit publikum, že umí létat, a já jsem prostě pták v jejich středu. Obecenstvo rozdíl nepozná, všimne si jen toho, že mi to jde lépe."

„To z toho ovšem ještě nedělá smysluplnější podnik."

„Ti lidé stojí fronty na to, aby jim někdo pletl hlavu," řekne Hector. „Já jim ji popletu snáz než kdokoli jiný. Je asi škoda nechat si tu příležitost ujít. Navíc se to vyplatí daleko víc, než bys hádal. Můžu ti něco nalít? Někde tady mám schované láhve, ale nejsem si úplně jistý, kde jsou skleničky." Pokusí se přerovnat obsah stolu a při tom odsouvá hromady novin a prázdnou ptačí klec.

„Ne, díky," řekne muž v šedém obleku, poposedne si a položí ruce na držadlo své hole. „Tvoje představení se mi zdálo podivné a mátla mě i reakce obecenstva. Nebyl jsi dostatečně precizní."

„Nemůžu být příliš dobrý, když chci, aby si mysleli, že se stejně jako všichni ostatní za kouzelníka vydávám," zasměje se Hector. „Děkuju, že jsi přišel a to představení sis protrpěl. Překvapuje mě, že ses vůbec ukázal, už jsem přestával doufat. Tu lóži jsem pro tebe nechával zamluvenou celý týden."

„Nemám ve zvyku odmítat pozvání. Psal jsi mi, že máš pro mě nějaký návrh."

„To opravdu mám!" řekne Hector, jednou ostře tleskne a zamne rukama. „Doufal jsem, že budeš připravený hrát. Od minulé hry

je to už velmi dávno. Nejdřív se ale musíš seznámit s mým novým projektem."

„Byl jsem toho názoru, že učení jsi už vzdal."

„Vzdal, ale tohle byla jedinečná příležitost, a já jsem jí nedokázal odolat." Hector přejde ke dveřím z větší části zakrytým vysokým zrcadlem. „Celio, drahoušku," zavolá do přilehlé místnosti a pak se vrátí ke své židli.

V následujícím okamžiku se ve dveřích objeví holčička, na neuspořádanost a omšelost všeho okolo příliš hezky oblečená. Celou ji zdobí stužky a krajky, je dokonalá jako právě zakoupená panenka, tedy až na pár neposedných kadeří, které se jí vysmekly z copánků. Zaváhá a zastaví se na prahu, protože vidí, že otec není sám.

„To je v pořádku, drahoušku. Jen pojď dál," řekne Hector a mávnutím ruky ji pozve kupředu. „Tohle je můj společník, není třeba se ostýchat."

Holčička popojde o několik kroků dál a předvede perfektní pukrle, krajkový lem jejích šatů při tom přejede po ošlapaných prknech podlahy.

„Tohle je moje dcera Celia," představí ji Hector muži v šedém obleku a položí jí při tom ruku na hlavu. „Celio, tohle je Alexander."

„Těší mě, že vás poznávám," řekne ona. Hlas má sotva hlasitější než šepot a hlubší, než by se dalo očekávat u dívky její výšky.

Muž v šedém obleku na to vychovaně přikývne.

„Rád bych, abys tady pánovi ukázala, co umíš," poprosí ji Hector. Z vesty vytáhne stříbrné kapesní hodinky na dlouhém řetízku a položí je na stůl. „Do toho."

Holčičce se rozšíří oči.

„Říkal jsi, že to před nikým nesmím dělat," řekne. „Chtěl jsi, abych ti to slíbila."

„Tenhle pán se nepočítá," zasměje se Hector.

„Říkal jsi, že to platí bez výjimky," ohradí se Celia.

Úsměv se otci vytratí ze rtů. Vezme ji za ramena a přísně se jí zadívá do očí.

„Tohle je velmi zvláštní případ," řekne. „Buď tak hodná a ukaž tomuhle pánovi, co umíš, stejně jako na hodinách." Přistrčí ji ke stolu s hodinkami.

Holčička vážně přikývne a přesune svou pozornost k nim, ruce má při tom sepnuté za zády.

Po chvilce se hodinky začnou pomalu otáčet, opisují kruhy po desce stolu a řetízek se ve spirále táhne za nimi.

Pak se hodinky ze stolu zvednou, vznesou se do vzduchu a zůstanou tam, jako by je nadnášela voda.

Hector se podívá na muže v šedém obleku, aby viděl, jak to na něj zapůsobilo.

„Impozantní," praví. „Ale celkem jednoduché."

Celiino obočí nad tmavýma očima se svraští, hodinky se rozletí na kousky a ozubená kolečka vystřelí do vzduchu.

„Celio," řekne její otec.

Na jeho příkrý tón zrudne a zamumlá cosi na omluvu. Kolečka se vznesou zpátky do hodinek a skládají se dohromady, dokud hodinky nejsou opět v celku a ručičky s tikáním neodměřují vteřiny, jako by se nic nestalo.

„Tak tohle je o trošku impozantnější," připustí muž v šedém obleku. „Ale je vznětlivá."

„Je mladá," řekne Hector, poklepe Celiu po temeni hlavy a nevezme na vědomí její zamračený výraz. „K tomuhle nebylo třeba ani roku studia, a až vyroste, nikdo se jí nevyrovná."

„Můžu vzít z ulice kterékoli dítě a naučit ho totéž. To, že je jedinečná, je věc tvého osobního názoru, který se dá snadno vyvrátit."

„Ha!" vyrazí ze sebe Hector. „Takže jsi odhodlaný hrát."

Ukázka knihy z internetového knihkupectví www.kosmas.cz

Muž v šedém obleku váhá jen okamžik, pak přikývne.

„Něco trošku složitějšího než minule, ano, to by mě mohlo zajímat," řekne. „Snad."

„Samozřejmě to bude složitější!" odpoví Hector. „Mám pro hru k dispozici přirozený talent. Nebudu uzavírat sázku pro nic jednoduchého."

„Přirozený talent je zpochybnitelný jev. O sklonech by se mluvit dalo, ale vrozená schopnost je extrémně vzácná."

„Je to moje vlastní dítě, samozřejmě že má vrozenou schopnost."

„Připouštíš, že chodila na hodiny," řekne muž v šedém obleku. „Jak si můžeš být jistý?"

„Celio, kdy jsi je začala brát?" zeptá se Hector, aniž by se na ni podíval.

„V březnu," odpoví ona.

„Kterého roku, drahoušku?" dodá Hector.

„Tohohle," řekne Celia, jako by se jednalo o obzvlášť hloupou otázku.

„Osm měsíců vyučování," objasní Hector. „Ve věku sotva šesti let. Pokud si dobře vzpomínám, se svými studenty někdy začínáš o něco dříve. Celia je prostě pokročilejší, než kdyby vrozenou schopnost neměla. Mohla by přivést hodinky k levitaci na první pokus."

Muž v šedém obleku obrátí svou pozornost na Celiu.

„Ty hodinky jsi rozbila nešťastnou náhodou, že ano?" zeptá se a pokývne při tom směrem ke stolu, kde hodinky leží. Celia se zamračí a pouze velmi nepatrně přikývne.

„Na někoho tak mladého se dokáže pozoruhodně dobře ovládat," pronese muž k Hectorovi. „Ale ta vznětlivost vždycky představuje nešťastnou proměnnou. Může vést ke zkratkovitému jednání."

Ukázka knihy z internetového knihkupectví www.kosmas.cz